

Całościowe ujęcie problematyki instytucji separacji prawnej nie jest pierwszym tego typu opracowaniem w polskiej literaturze prawnej. Nie jest też pierwszym opracowaniem tego Autora, gdyż ma on w swoim dorobku już jedną monografię o tej tematyce (*Instytucja separacji małżeńskiej w świetle ustawy z dnia 21 maja 1999 roku*, Lublin–Sandomierz 1999). Ponadto Autor ten ma na swoim koncie również szereg artykułów i wystąpień na sympozjach i konferencjach właśnie z zakresu separacji prawnej małżonków, co wskazuje na duża zainteresowanie i czytanie w tej dziedzinie prawa cywilnego.

Na szczególne podkreślenie zasługuje nie tylko kompletne ujęcie problematyki instytucji separacji prawnej małżonków w polskim prawie rodzinnym, ale przede wszystkim sposób, w jaki zostało to uczynione. Autor bowiem pokusił się o rzetelne przedstawienie instytucji separacji w jej rozwoju historycznym zarówno na ziemiach polskich, jak i w wybranych państwach Europy Zachodniej. Na uwagę zasługuje również wyczerpujące przedstawienie tejże instytucji w świetle obowiązującego prawa, ale w bardzo szerokim kontekście jej powstawania.

Pozycja ta jest godna polecenia dla badaczy tej dziedziny prawa cywilnego, jaką jest prawo rodzinne, jak również dla pracowników polskich sądów rodzinnych, którzy na co dzień mają do czynienia z praktyką sądową. Ponadto, jak się wydaje, warto też rozpowszechnić tę publikację wśród prawników kanonistów, którym instytucja separacji jest bardzo dobrze znana, oraz wśród duszpasterzy, którzy dość często spotykają się z tego typu problematyką.

Marta Greszata

Antoni Dębicki, *Rzymskie Prawo Prywatne. Kompendium*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis 2003, ss. 401.

Renomowane wydawnictwo LexisNexis opublikowało bardzo interesujący podręcznik do prawa rzymskiego autorstwa kierownika Katedry Prawa Rzymskiego, prodziekana Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL ks. prof. dr. hab. Antoniego Dębińskiego pt. *Rzymskie Prawo Prywatne. Kompendium*. Warto również zauważyć, że w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim prawo rzymskie jest wykładane już od 80 lat, ale dopiero teraz Katedra Prawa Rzymskiego doczekała się własnego podręcznika.

W historii proces oddziaływania prawa rzymskiego na prawo kanoniczne doprowadził do tego, że Kościół katolicki przyjął w całości prawo rzymskie do własnej legislacji jako źródło pomocnicze i uzupełniające. Na początku odbywało się to drogą zwyczaju i praktyki, ale z biegiem czasu prawodawca kościelny je zaapro-

bował. Stąd też w wiekach średnich powstało nawet powiedzenie: *Ecclesia vivit lege Romana* („Kościół żyje prawem rzymskim”)¹.

Podręcznik ks. Antoniego Dębińskiego zawiera całość materiału z zakresu prywatnego prawa rzymskiego, który obecnie jest wykładany w polskich uniwersytetach, a więc służy on doskonale celom dydaktycznym. Publikacja została podzielona w sposób tradycyjny, nie odbiegając od podziału innych współczesnych autorów. **P i e r s z y** rozdział, zatytułowany „Zagadnienia wstępne”, wyjaśnia w trzech paragrafach sprawę pojęcia i znaczenia prawa rzymskiego oraz podaje podziały prawa i systematykę prawa rzymskiego prywatnego. **W d r u g i m** rozdziale, zatytułowanym „Historyczny rozwój państwa i prawa rzymskiego”, omówiono w czterech punktach formy państwa rzymskiego, w wąskim zakresie rozwój źródeł prawa rzymskiego i bardzo obszernie rozwój prawa rzymskiego prywatnego oraz dzieje justyniańskie prawa rzymskiego. **W t r z e c i m** rozdziale Autor przedstawił w pięciu punktach proces cywilny, wyodrębniając ogólne pojęcie, rozwój i organizację procesu, proces legisakcyjny, formułkowy, ochronę pozaprosesową i proces kognicyjny. **C z w a r t y** rozdział publikacji omawia, w czterech punktach, prawo procesowe, wyszczególniając osoby fizyczne i prawne oraz zdolność do czynności prawnych i czynności prawne. **W p i ą t y m** rozdziale omówiono prawo rodzinne, przedstawiając w czterech punktach rodzinę rzymską, prawo małżeńskie, władzę ojcowską oraz opiekę i kuratelę. **W rozdziale s z ó s t y m** przedstawiono prawo rzeczowe w czterech zasadniczych punktach, które odnoszą się do pojęcia i wyjaśnienia rzeczy, posiadania, własności i prawa na rzeczy cudzej. **W rozdziale s i ó d m y m**, zatytułowanym „Zobowiązania”, ponownie w czterech punktach przedstawiono pojęcie, ogólną charakterystykę i podział zobowiązań, a następnie wymieniono zobowiązania z kontraktów oraz umów nieformalnych, a także zobowiązania jak gdyby z kontraktów. Dwa ostatnie punkty odnoszą się do zobowiązań z deliktów i jak gdyby z deliktów oraz umocnienie i umorzenie zobowiązań. **W ostatnim, ó s m y m** rozdziale umieszczono prawo spadkowe, rozmieszczając je w ośmiu paragrafach, odmiennie jak w pozostałych rozdziałach, w których znajdują się oddzielne punkty.

Na zakończenie każdego rozdziału zamieszczono wybraną literaturę omawianego działu prawa. Ponadto w publikacji znajduje się wykaz skrótów, wstęp, a w końcowej części opracowania zamieszczono łacińskie sentencje prawnicze, indeks terminów i zwrotów łacińskich wraz z literaturą przedmiotu. Całość zamyka indeks osobowy. Materiał podręcznika został podzielony na paragrafy ponumerowane w sposób ciągły.

Interesującym rozwiązaniem jest zamieszczenie w publikacji rysunków i wykresów oraz wyróżnienia niektórych definicji i terminów, co w zamierzeniu ma ułatwiać korzystanie z podręcznika, a także wzbudzać większe zainteresowanie. Z tego wynika, że niniejsze opracowanie stanowi przede wszystkim dobrą pomoc dydaktyczną

¹ Por. A. Dębiński, *Ecclesia vivit lege Romana. Znaczenie prawa rzymskiego dla rozwoju prawa Kościoła łacińskiego*, [w:] *Starożytne kodyfikacje prawa. Materiały z konferencji zorganizowanej 10-11 kwietnia 1999 r. w Lublinie*, red. A. Dębiński, Lublin 2000, s. 140.

dla studentów wydziałów prawa, gdyż trudny materiał prawny został przedstawiony przystępnie, oraz ułatwia zapamiętywanie podstawowych instytucji oraz zasad prawa rzymskiego prywatnego.

Obecnie prawo rzymskie jest wykładane na uniwersyteckich studiach jurystycznych i nadal pełni bardzo ważną rolę encyklopedycznego wprowadzenia w świat pojęć i konstrukcji prawa świeckiego i kościelnego. Ponadto pomaga lepiej zrozumieć obowiązujące normy prawne i ustalić pochodzenie wielu instytucji i zasad prawnych, którymi posługuje się Kościół katolicki. Stąd można aktualizować wypowiedź Fryderyka K. von Savigny'ego (1779-1861), wybitnego romanisty niemieckiego i głównego twórcy szkoły historycznej, że „niemożliwe jest zrozumienie prawa kanonicznego bez prawa rzymskiego”².

Publikacja ks. prof. Antoniego Dębińskiego wpisuje się w dorobek naukowy z zakresu prawa rzymskiego i stanowi pomoc dydaktyczną do kształcenia nowych pokoleń prawników. Studium prawa rzymskiego, jak podaje sam Autor, stanowi podstawę do prawniczego myślenia, argumentacji, precyzyjnej i jasnej terminologii, a także formułowania reguł, zasad i podziałów, które znajdują zastosowanie w wielu dyscyplinach prawnych. Instytucje i pojęcia wykształcone przez rzymskich prawników stanowią podstawę współczesnego prawa cywilnego. Natomiast zwięzłe rzymskie paremie nadal są istotnym elementem retoryki prawniczej. Na zakończenie warto powtórzyć za podręcznikiem (s. 27) wypowiedzi Ulpiana na temat istoty prawa, które zawierają wyraźny postulat jego zgodności z zasadami moralnymi: „Ius praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere” (Ulpian, D. 1, 1, 10, 1: „Zasady prawa są następujące: żyć szlachetnie, innym nie szkodzić, oddać każdemu, co mu się należy”), „Iuris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia” (Ulpian, D. 1, 1, 10, 2: „Nauka prawa jest znajomością spraw boskich i ludzkich, wiedzą o tym, co słuszne i niesłuszne”).

Ks. Stanisław Tymosz

Katedra Historii Źródeł Kościelnego Prawa Polskiego WPPKiA KUL

Artur M e z g l e w s k i, *Szkolnictwo wyznaniowe w Polsce w latach 1944-1980. Studium historyczno-prawne*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2004, ss. 432.

Do czasów rewolucji francuskiej w państwach europejskich nie było państwowego systemu nauczania. Kościoły zakładały i prowadziły szkoły wszystkich rodzajów i stopni. Państwa nie rościły sobie pretensji do tworzenia szkół i innych ośrodków

² Tamże, s. 145.